

պաշարում մը՝ որ դարաւոր ջանքերէ վերջն ալ՝ կարելի չէ եղած զեռ բոլորովին ջնջել անոցմէ ոչ սակաւներու ստրէնս։

Այս նախապաշարութեանը ջնջելու նպատակաւ՝ Մխիթարեան Միաբանութեանս կարեւոր ջանքերէն մին եղաւ մեր Նախնեաց գրուածները և մանաւանդ Պատարագի, ժամաւագութեանց, Շարականաց ամբողջութիւնները՝ իրենց հարազատ իմաստով դարձնել լատինեանի և հրատարակել ժամանակ ժամանակ։ Այսպիսի ջանից արդիւնք եղան՝ որ ներկայիս նաեւ Հաւատոյ-Տարածման ժողովն նոր վճռով ջնջեց այն պարտաւորութիւնը՝ որ դրուած էր Կարդ. Բոնայի ժամանակ՝ քարոզչական պրագորաթիւններով միայն տպագրել կարենալու մեր սրբազան՝ գրքերը, որով՝ ըստ Նախնեաց ընտրել և հաւատարիմ գրչազրաց՝ հրատարակուեցան վերջերս վաճառի տպարանէն Շարականը (ժամակարգութիւն և Ատենի Ձայնը) և ժամագիրք Ատենի և Կարգ դպրութեան։

Ն. Ա. Վ. ՏԻՐՈՅԵԱՆ

ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ՏԱՂԱՍԱՅ

ԹԱԹՈՍ ԹՈԽԱԹԵՑԻ

Բնութիւնն է Բանաստեղծին ծնողը. և բանաստեղծը բնութեան երգիչը չէ՞։ Ակնարկ մը տուէք մեր բոլոր միջնադարեան երգիչներուն, ամէնքն ալ գեղատեսիլ բնութիւն ունեցեր են իրենց իր օրրան։

Երգնկայի չափ գեղատեսիլ է նաեւ Եւդոկիան, ու քանի որ նախորդը ունեցած է իր բանաստեղծներն՝ Երգնկացի Յովհաննէսներն, Կոստանդինը, Թորոսը և ուրիշներ։ Եւդոկիան ալ ունեցած պիտի ըլլայ նաեւ իր երգիչներն, քանի որ զինքը շրջապատող լեռներն ու ժայռերը ամէն առտու արշալոյսին և ամէն իրիկուն խորհրդաւոր լուծեան մէջ՝ պիտի գայլեցընեն ծոցին մէջ ապրողներն։

Բնութեան այդ հրաշակերտ բնակավայրը Եւդոկիան (կամ Թոխաթ) մեզի տուած է Ստեփանոս, Մինաս երգիչները և ուրիշներ՝ որոնք անշուշտ իրենց ճարտերով պիտի անցնին օր մը մեր առջիւ։ Բայց, ատենց շարքէն է Թադէոսը — կամ աւելի ճիշդ իր ձեռով Թարոսը — որ ապրած է մեզմէ քանի մը դար առաջ, թողլով բաւական թիւով տաղեր։

Ո՞վ է Թաթոսը։ Մատենագրութիւնը հոս ալ պիտի լռէ։ Հ. Ալիշանը (Մարտի) վրայ գրած պահուն՝ մէջ կը բերէ չորս տող Թաթոսի մէկ երգէն, սա մէկուսիկ տող նախաբանով.

« Ահա Թադոս տիրոջ երգածայնն Երուսաղէմէն կու գայ ».

Հմ. ժողով. յամիւ ժողովն.
Պատեր. ամենայն ծաղկին.
Հոտը. դար. զարնանային.
Լոյսն. ելէ. Հայոց գաղկինս.

« Մենք, կը շարունակէ Հ. Ալիշան, Թէ ծաղիկը և Թէ լոյսը ամենուն հաւասար մաղթելով՝ լսենք ուրիշ ճարտարագոյն երգչի և բազմարուեստ անձի մը, թերեւ և հնագուին, որ Տիրքանակերտի կողմերէն կու գայ ».

Եւ Հ. Ալիշան կը հրատարակէ « Մարտն կու գայր ծաղկներով » ծանօթ գեղեցիկ տաղը, որուն հեղինակ կը համարի սխալմամբ՝ Ամբայ եպիսկոպոս մեծանուն բանաստեղծ Մկրտիչ Նաղաշը, որ ժե. դարուն ապրեցաւ։

Հ. Ալիշանին եւս անծանօթ անցած է Թաթոսի ապրած ժամանակը, որ տարակուսական թերեւ բացատրութեամբ հագել կը համարձակի ժե. դարէն վերջ դասել զինքն։ Հ. Ալիշանին նաեւ անծանօթ անցած է Թաթոսի ծննդավայրը երբ կը գրէ, « Թաթոս տիրոջ երգածայնն Երուսաղէմէն կու գայ ».

Մինչեւ 1892 թուականը Մեծ. Կ. Կոստանեանց՝ այնքան ծանօթութիւն ունի Թաթոսի մասին՝ որքան Հ. Ալիշան

1862ին. և նա կը գրէ¹ «1862ին Քաղ-
մավէպ»ը հրատարակել է «Տէր թաթոսի»
մի հակիրճ ոտանաւորը Մուրատի երգին
(Մարտին կու գայր ծաղկըներով) համա-
ձայն գաղափարով. թէ ո՛վ է Տէր թա-
ղոսը և ո՛րպիսի տաղարանից է հանուած
նորա տաղը, չգիտենք. ահա՛ ամբողջ տա-
ղը». և կը հրատարակէ Հ. Ալիշանի հրա-
տարակած քառեակը:

Բայց սակայն յետոյ Պ. Կոստանեանցը
թաթոսի յիշեալ տաղին ամբողջութեան
կը հանդիպի՝ 1682ին գրուած տաղարանի
մը մէջ, և կը ծանուցանէ թէ ամբողջու-
թիւնն 19 տուն է:

Ահա այսչափ բան միայն թաթոսի մա-
սին: Վիեննայի Միսիթ. Հարց ոչ մի տա-
ղարան թաթոսի անունով տող մ'իսկ
գրութիւն չունի, և Պ. Կոստանեանցը որ
բազմաթիւ Տաղարաններ ուսումնասիրած
է՝ միայն «Հա մտաք» տաղին հանդի-
պած է:

Բարեբախտաբար մենք այսօր կրնանք
բազմաթիւ տաղեր ներկայացնել մեր ըն-
թերցողներուն, որոնց մեծագոյն մասը զը-
տած եմ մեր Ս. Ղազարու մատենադա-
րանին մէջ, և ուրիշ մաս մը վերջերս
ձեռքս անցաւ երեք տաղարաններու մէջ
(հաճելի գուգադիպութիւն):

Թաթոսի վարուց մանրամասնութենէն
գրկուած կը մնանք. եկեղեցական էր թէ
աշխարհական: Եւ զինքն աշխարհական
կը համարիմ, գէթ ի սկզբան. և կը թուի
ինձ որ նա թափառաշրջիկ աշուղ մ'եղած
ըլլայ, բայց յետոյ Երուսաղէմ գացած ու
թերեւս հոն Ս. Յակոբայ վանքն առանձ-
նացած ըլլայ.՝ վասն զի տաղի մը մէկ
օրինակը՝ սա խորագիրն ունի «... ասա-

ցեալ ի թաթոսս սարկաւագէ», հիթէ պատ-
մական ատուգութիւն մը ունի այդ խորա-
գիրը, նշան է թէ թաթոս իր կենաց մեծ
մասը աշխարհական վիճակի մէջ անցնել
ետք՝ տարիներով քեռնաւորուած առանձ-
նացեր է վանքին մէջ և միայն սարկա-
ւագի աստիճանով գոհացեր ու ապրեր է:
Թէ թաթոս ընդ թոխաթեցի էր՝ ես
զիտեի այդ մեր ժիւ (ժիւ դարուն գրուած)
տաղարանէն, և որ նոր երեւան եկած տա-
ղարան մը «Յորժամ յարեւելից» սկզբնա-
ւորութեամբ տաղին խորագիրը կը հաւ-
տատէ, քանի որ կ'ըսէ «Ի թոխաթեցի
թաթոսէ՝»². և արդէն նոյն տաղարանին
մէջ (երես 158 — 171) եղած «Հազար
կենդանակերպ» սկզբնաւորութեամբ տա-
ղին սա վերջին տանը մէջ ինքն թաթոս
կ'ըսէ մեզի՝ թէ ծնած է թոխաթի մէջ.

«Զայս բաներս թոխաթցի թաթոսն ասել է»:

Թաթոս մղտեցի (մահտեխի) կը կոչուի,
վասն զի այցելած է Գրիստոսի Ս. Գե-
րեզմանին. և արդէն նորէն ինքն է որ
«Հա մըտաք յամիս մարտին» տաղին վեր-
ջին տան մէջ կը յայտնէ՝ թէ Երուսաղէմ
գացած է ու այցելած Ս. Տեղեաց:

«Թաթոսն երես զուգութիւն.
Զայս բանս ասաց անօրինին,
Այօքն է տեսեր գՏեղիմ»³:

Թաթոսը անոր համար թափառաշրջիկ
աշուղ մը համարեցայ՝ վասն զի նա եր-
գած է նաեւ բազմաթիւ տաղեր՝ տաճիկ
լեզուով. և իր երգերուն կերպը կը ցուցնէ՝
թէ նա երգած պահուն՝ շրջապատուած է
ունկնդիրներէ:

Հ. Մ. ՊՈՏՈՒՐԵԱՆ

Շարայայիկի

1. Տես «Նոր ժողովածո» Բ Պրակ, էջ 81:
2. Տագ. ԼԲ. էջ 212.
3. Որ է Ս. Տեղիք, թաթոս բաց ի այս տաղէն ունի

նաեւ ուրիշ մը՝ «Երուսաղէմ քաղաք մի կայ» սկզբնա-
ւորութեամբ, որոյ վերջը կ'ըսէ. «Թաթոսն... աչօք տեսեր
գՊողգոթան»:

